

FRONT-LINE

Franci Zagoričnik

Obsedno stanje

(Emonica, Karantanija, Ljubljana 1989)

Ime Francija Zagoričnika je v zavesti ljubiteljev poezije najtesneje povezano z dogajanjem v slovenskem pesništvu druge polovice 60. in na začetku 70. let, zlasti seveda z nastopom (neo)avantgarde, njenimi herojskimi časi v tudi sicer evforičnih poznih 60. letih in ne nazadnje z njeno apokalipso in poskusi ohranjanja pri življenju še vse v naš čas. O tem, da so bili takratni avantgardisti res junaki svojega časa, priča tudi izjemna pozornost, ki so je bili deležni v širši javnosti. Edicije študentske *Tribune*, ki je bila eden centrov avantgardistične gverile, nastopi skupine OHO (1966–71), izdaja *Kataloga* (posebne številke *Problemov*) in ostali pojavi v kulturnem življenju so povzročali v dolini Šentflorjanski nemalo ogorčenja, kar je tudi privedlo skupino starejših slovenskih »kulturnih delavcev«, po pretanjeni lastni karakterizaciji »normalno mislečih in čustvujočih ljudi«, do njihove znamenite izjave »Demokracija da — razkroj ne!«, objavljene l. 1968 v *Delu*. »Totalni nihilizem« nekaterih predstavnikov mlade generacije, izražen npr. v »Manifestu kulturne revolucije« (*Tribuna*), ni vznemirjal samo vseh delovnih ljudi, občanov in poštene inteligence, ampak je postavljaj po mnenju kulturniških »zdravih sil« v zadnji konsekvenci pod vprašaj sam »obstoj slovenske demokratične družbe«. Tem gromovniškim besedam staroslovencev ni sledil odhod avantgardistov v ilegalo in začetek oboroženega odpora po zgledu radikalnih nemških ali francoskih brezobzirnih kritikov vsega obstoječega, pač pa so prizadeti napisali več odgovorov v časopis *Delo*.

Bolj kot to vznemirljivo dogajanje, ki je za zgodovino ideologij in literarno sociologijo gotovo hvaležen predmet preučevanja — ki pa za poezijo kot poezijo nima pravega pomena — in bolj kot morebitna vloga Francija Zagoričnika v njem nas na tem mestu zanima Zagoričnikova poezija oziroma njegova nova pesniška zbirka, izšla pri v zadnjem času zmeraj bolj zaslužni založbi Emonica. Kljub svojemu v teh dneh aktualnemu naslovu *Obsedno stanje* (kakor je Zagoričnik sicer poimenoval tudi že svojo pesniško zbirko iz l. 1969) Zagoričnikova nova knjiga niti v njegovo lastno, še manj pa v slovensko pesništvo ne prinaša nič bistveno novega, kajti več ali manj gre za izbor iz

pesnikovega obsežnega pesniškega opusa. Zagoričnik je torej eden redkih pripadnikov slovenske neoavantgarde, ki s svojim »izbranim delom« in ne povsem v skladu z avantgardističnimi pravili igre postaja tako rekoč »klasič«, saj *Obsedno stanje* ponuja pregled Zagoričnikove pesniške avanture vse od njegove prve zbirke pesmi *Agamemnon* (1965) naprej.

Zagoričnikovo pesništvo lahko povežemo vsaj z dvema tokovima sodobnejše slovenske poezije: na eni strani z modernistično tradicijo Zajca, Tauferja, Grafenauerja in Salamuna, na drugi pa z avantgardističnimi poskusi skupine OHO in z izrednimi publikacijami takratne *Tribune* in *Problemov*, torej predvsem z delom M. Pogačnika, I. G. Plamna, M. Hanžka, B. Rotorja in drugih. S tem v zvezi so tudi Zagoričnikovi pesniški eksperimenti v smeri konkretne in vizualne poezije, s čimer je Zagoričnik prispeval k razvezovanju in demontaži tradicionalnega jezika in s tem k novi multimedialni umetniški praksi, ki je težila k ukinjanju nadvlade jezika nad drugimi sredstvi komuniciranja in k enakovredni uporabi jezikovnih in nejezikovnih sredstev in postopkov: klasičnih metod kolaža, ki sta ga poznala že futurizem in dadaizem, grafičnih in fotografskih postopkov, novih tipografskih tehnik itd. Velja pa poudariti, da v našem času konkretna oziroma vizualna poezija za samo pesništvo ne more več predstavljati pravega izziva, kajti konkretistično-vizualistični poskusi imajo danes neprimer, no več možnosti — tako tehnoloških kot izraznih — na področju t.i. video in računalniške umetnosti in zato na »tradicionalnih« knjižnih straneh ne učinkujejo niti posebno estetsko, še manj pa subverzivno v smislu avantgardističnega »šoka«.

V *Obsednem stanju* so zbrane različne oblike in variante Zagoričnikovega pesništva: od konkretne in vizualne poezije, »klasičnega« modernizma pa do politično angažirane oziroma satirično »družbeno-kritične« poezije. Kljub individualni noti svoje poetike je Zagoričnikova pesniška pot vseskozi povezana z usodo ultramodernizma (na literarni) in avantgardizma (na sociokulturni ravni); torej s pojavoma, ki jima pesniški tukaj in zdaj nikakor ni naklonjen, če jima celo izrecno ne nasprotuje. Po svojem etosu, ki je odločno »na delu« tudi v *Obsednem stanju*, je Zagoričnikovo pesnjenje zavezano velikemu projektu levice in njegovim zahtevam po destrukciji »meščanskega kozmosa« (Marx), sveta »logike kapitala«, fetišiziranih družbenih razmerij itd. Zato tudi ambivalentna in paradoksalna narava Zagoričnikovega pesništva: ne gre mu namreč samo za »angažiranost« v smislu kritike dejanskosti meščanskega sveta, ampak tudi za kritiko same poezije kot dela te dejanskosti. Le da se kljub vsej kritičnosti do statusa poezije kot poezije njeno preseganje dogaja ravno s poezijo. Ali povedano drugače: medij za ukinjanje poezije je poezija sama. Zagoričnikove poezije torej ne spremlja le grafenauerjevska »stiska jezika« kot eden konstituensov poetike visokega modernizma in feno-

menov »krize poezije«, pač pa gre za poezijo, katere eksistenca se zagotavlja in vzpostavlja ravno skozi »krizo poezije«; na način »estet-skega« uprizarjanja »krize poezije«. Kritično poslanstvo avantgarde v poeziji ne more priti na svoj račun v spogledovanju z revolucionarno ideologijo v obliki neposredne pesniške kritike dejanskosti meščanskega sveta ali z apologijo novega (razen za ceno padca v socrealizem), ampak se v poeziji dogaja »imanentna« kritika poezije kot stalno subvertiranje njenih tradicionalnih in kanoniziranih vrednot — med drugim tudi s subverzivnostjo ultramodernizma na tehnopoetski ravni. Če si dovolimo nepesniško primerjavo, potem gre za podoben paradoks, kot ga mora vzeti nase npr. Adornova »negativna dialektika« kot zavest o stalni ne-identiteti subjekta in objekta in o nemožnosti sinteze; o tem, da se filozofija ohranja pri življenju, »ker je bil zamujen trenutek njenega udejanjanja«. Do težav, do kakršnih privede na ravni teoretskega diskurza kategorična zahteva o »nalogi filozofije« — dospeti s pojmom čez pojem«, morajo po logiki samega pesnjenja pripeljati tudi vsi pesniški poskusi, iti — grobo rečeno — s pesmijo čez pesem! Zato tudi ne more biti idealne »avantgardne pesmi«, kajti »avantgardna poezija« je obsojena na zavezanost sili negativitete in s tem optimalni projekciji v prihodnost, stalnemu »obsednemu stanju«. Tako lahko le pritrdimo slabih 20 let stari ugotovitvi T. Kermaunerja, da je temeljna figura Zagoričnikovega pesništva paradoks; paradoks kot izrekanje ne-identitete, »nepomirljivost« pesmi in sveta, jezika in stvari.

Zagoričnikova poezija je poezija paradoksov, nenehnega premeščanja in napetosti med besedami in rečmi, nedokončanega (bolje rečeno: nedokončljivega) (po)imenovanja sveta. Zato tudi razpetost med najbolj radikalno varianto — »opusom nič« — kot izkustvom molka in nemoči besede, ujete »v zimo stvari« in »ničeve okvire nič«, in med pesniškim sifizovstvom, nomadskim potovanjem skozi »sme-tišče besed«, »ropotarnico spomina« in »brezno časa« v drugačen svet, ki ni »opus nič«, ampak opus »osvobojenih besed« polnega pomena, kjer ni več razlike med pojavom in imenom zanj, s tem pa tudi ne več razkola med besedami in rečmi kot enega izvora potrebe po poeziji. Vse to pa se dogaja ob temeljni izkušnji pesniškega subjekta o /... cesti, ki vodi v Dajlo / in hkrati ne vodi nikamor /, kajti, če si lahko privoščimo trganje posameznih pesmi, / nisem še prišel zadosti K SEBI — toliko / da bi lahko prenesel težo osvobojene besede /.

Gre torej za poezijo kot opis poti vedno novega začenjanja in vzpenjanja od »opusa nič« k pesniškemu idealu, kjer bi se razprla polna prezenca sveta v njegovi totaliteti, predvsem pa Ime zanjo. Zagoričnikove pesmi spremljajo na nekaterih avtoreflektirajočih mestih tudi resignirani toni, če ne celo »deziluzije« — morda gre za tematizacijo avantgardistične izkušnje, čeprav do avantgardističnega »poto-pisa« prihaja ob še zmeraj živo prisotnem avantgardističnem etosu, o

katerem konec koncev priča tudi pesnikova bojovita izjava izpred nekaj let, da je zanj vsak govor o zatonu avantgarde »skrajno beden in reakcionaren«.

svet se je postaral
in zlahka prenese žrtve
kar je bilo prej vznemirljivo
so danes le še znaki za to ali za ono

Toda kljub temu je še zmeraj možna »ponovna gradnja babilonskega stolpa«, kot je naslov zadnje Zagoričnikove pesmi v knjigi. Gre za pesniško parafrazo Marxove 11. teze o Feuerbachu (z Engelsovo korekturo). Slovenska verzija se glasi takole: / Pesniki so svet le različno opevali, / gre pa zato, da ga spremenimo/. Na mesto svet interpretirajočih (»meščanskih«) filozofov stopijo torej svet opevajoči pesniki. Besedilo je zapisano v enajstih jezikih, v čemer se kaže avantgardistična nostalgija po srečnih časih internacionalizma in Revolucije z veliko začetnico kot telosa zgodovine. To pa ne pomeni le tega, da stopa Zagoričnikova poezija kljub svoji »kvazirealnosti« v nevarna razmerja, ampak da tudi avtor sam sicer lahko pretendira na naziv pesniškega junaka svojega, ne pa tudi našega časa.

Matevž Kos